

ผลกระทบของระบบสวัสดิการแรงงานต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

The impact of the labor welfare system on the quality of life of informal workers in
Thailand

ปริญ ราษฎร์บำรุง¹

Parin Radpumrung

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของระบบสวัสดิการแรงงานที่มีต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย โดยใช้มุมมองเชิงวิพากษ์ในแนวคิดแรงงานสังคมนิยมที่เน้นความเป็นธรรมและสิทธิของแรงงานนอกระบบ การศึกษานี้นำเสนอภาพรวมของบริบทแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ระบบสวัสดิการแรงงานที่มีอยู่ ผลกระทบของระบบดังกล่าวต่อมิติต่าง ๆ ของคุณภาพชีวิต และข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนานโยบายที่เหมาะสมและยั่งยืน แรงงานนอกระบบในประเทศไทยยังคงเผชิญกับความเปราะบางและความไม่เป็นธรรมในหลายด้าน โดยเฉพาะการขาดสถานะทางกฎหมายและการเข้าถึงระบบสวัสดิการที่จำกัด ระบบสวัสดิการแรงงานในปัจจุบันมักมุ่งเน้นแรงงานในระบบเป็นหลัก ทำให้แรงงานนอกระบบมีความเสี่ยงสูงต่อปัญหาสุขภาพ การขาดความมั่นคงทางรายได้ และความเครียดทางจิตใจ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบที่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการ เช่น ประกันสังคมมาตรา 40 หรือโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในด้านสุขภาพ ความมั่นคงทางรายได้ และความพึงพอใจในชีวิต แต่อย่างไรก็ตามยังมีอุปสรรคทางโครงสร้าง เช่น การจำกัดสิทธิทางกฎหมาย การขาดข้อมูล และการเลือกปฏิบัติที่ทำให้แรงงานนอกระบบจำนวนมากยังไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอ บทความนี้มีข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาระบบสวัสดิการแรงงานนอกระบบโดยเน้นการขยายความครอบคลุม การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของแรงงานในกระบวนการตัดสินใจ และการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างแท้จริง

คำสำคัญ:ผลกระทบ, ระบบสวัสดิการแรงงาน, คุณภาพชีวิต, แรงงานนอกระบบ, ประเทศไทย

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: parinradpumrung@gmail.com,Tel. 084-06243752

Abstract

This article aims to analyze the impacts of labor welfare systems on the quality of life of informal workers in Thailand, using a critical perspective grounded in socialist labor theory that emphasizes fairness and the rights of informal workers. The study provides an overview of the informal labor context in Thailand, existing labor welfare systems, their effects on various dimensions of quality of life, and recommendations for appropriate and sustainable policy development. Informal workers in Thailand continue to face vulnerability and inequality, particularly due to their lack of legal status and limited access to welfare systems (Phan & Somchai, 2019). Current labor welfare systems primarily focus on formal sector workers, leaving informal workers at higher risk of health problems, income insecurity, and psychological stress, which directly impacts their quality of life. Findings reveal that informal workers with access to welfare programs, such as Social Security Section 40 and Universal Health Coverage, exhibit better health outcomes, income stability, and life satisfaction. However, structural barriers—such as legal restrictions, lack of information, and discrimination—prevent many informal workers from receiving adequate protection. The article recommends expanding the coverage of labor welfare systems, promoting the participation of informal workers in policymaking, and strengthening cooperation among government, private sector, and civil society. These measures are essential to improve the quality of life for informal workers and reduce social inequality in Thailand.

Keywords: impact, Labor welfare system, Quality of life, Informal workers, Thailand

1. บทนำ

ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาความไม่เป็นธรรมในระบบแรงงานอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มแรงงานนอกระบบซึ่งถูกทิ้งไว้ข้างหลังจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและนโยบายสวัสดิการแรงงานที่ไม่ครอบคลุม (Phan & Somchai, 2019) ระบบสวัสดิการแรงงานในปัจจุบันถูกออกแบบมาเพื่อรองรับแรงงานในระบบเท่านั้น ในขณะที่แรงงานนอกระบบจำนวนมากต้องเผชิญกับสภาพการทำงานที่ไม่มั่นคง การขาดความคุ้มครองทางสังคม และรายได้ที่ไม่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิต (Jitpiromsri, 2021) ความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนถึงความล้มเหลวของรัฐและระบบทุนในการจัดการกับปัญหาการกดขี่และความไม่เป็นธรรมทางสังคมอย่างจริงจัง

แรงงานนอกระบบในประเทศไทยไม่ได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรจะได้รับตามหลักสิทธิมนุษยชนและหลักความเป็นธรรมทางสังคม (Kritsakul & Boonmee, 2020) รัฐได้ออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานนอกระบบแล้ว ใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรงงานรับจ้างในงานเกษตรกรรม กลุ่มลูกจ้างทำงานบ้าน และกลุ่มแรงงานที่รับงานไปทำที่บ้าน แต่ก็ยังไม่เป็นการเพียงพอ เพราะยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาแรงงานนอกระบบได้อย่างจริงจัง (วิชัย โสสุวรรณจินดา, 2018) รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมักเพิกเฉยหรือให้ความสำคัญกับแรงงานนอกระบบในระดับต่ำ ส่งผลให้แรงงานกลุ่มนี้ไม่มีการคุ้มครองที่เหมาะสมในด้านสุขภาพ ความปลอดภัย และสวัสดิการทางสังคม (Wongboonsin, 2018) ปัญหานี้สะท้อนถึงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจที่ยังคงขับเคลื่อนด้วยระบบทุนที่กดขี่และแสวงหากำไรโดยไม่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค (Sukpanich, 2022) การไม่สนใจแรงงานนอกระบบจึงไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นผลผลิตของนโยบายและโครงสร้างที่เลือกปฏิบัติ

แม้จะมีความพยายามในการขยายระบบสวัสดิการแรงงานไปยังกลุ่มแรงงานนอกระบบ แต่ความจริงยังคงสะท้อนความล้มเหลวในการออกแบบนโยบายที่ไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการและสภาพความเป็นจริงของแรงงานเหล่านี้ได้ (Chantharak & Chaimongkol, 2020) นโยบายที่มักถูกกำหนดจากมุมมองบนโดยไม่ให้แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้มาตรการเหล่านั้นขาดความเหมาะสมและไม่ยั่งยืน (Phan & Somchai, 2019) การมองข้ามเสียงของแรงงานนอกระบบจึงสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมทางอำนาจและการขาดการเคารพสิทธิพื้นฐาน ซึ่งยิ่งตอกย้ำให้เห็นว่าสวัสดิการแรงงานในประเทศไทยยังไม่เป็นธรรมและยังอยู่ในวงจรอุบาทว์ของการกดขี่ทางโครงสร้าง

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิพากษ์และวิเคราะห์ผลกระทบของระบบสวัสดิการแรงงานที่มีต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ผ่านมุมมองของนักแรงงานสังคมนิยมที่เน้นความเป็นธรรมและสิทธิของแรงงานนอกระบบ โดยจะศึกษาข้อจำกัดของนโยบายปัจจุบัน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตแรงงาน และแนวทางการพัฒนานโยบายที่ตอบสนองต่อความต้องการของแรงงานนอกระบบอย่างแท้จริง เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการผลักดันความเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในระบบแรงงานของประเทศ

2. กรอบแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ผลกระทบของระบบสวัสดิการแรงงานต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่เน้นความเป็นธรรมทางสังคมและการลดความเหลื่อมล้ำ (Sen, 1999) แนวคิดทฤษฎีแรงงานสังคมนิยมชี้ให้เห็นว่าสวัสดิการแรงงานไม่ควรเป็นเพียงเครื่องมือรองรับผลกระทบของระบบทุน แต่ต้องเป็นเครื่องมือที่แก้ไขโครงสร้างความไม่เป็นธรรมและการกดขี่ที่ฝังรากลึกในระบบเศรษฐกิจ (Harvey, 2014) งานวิจัยก่อนหน้านี้แสดงให้เห็นว่าการขาดการเข้าถึงสวัสดิการอย่างเท่าเทียมทำให้แรงงานนอกระบบต้องเผชิญกับความเปราะบางและคุณภาพชีวิตที่ต่ำ (ILO, 2018; Phan & Somchai, 2019) อย่างไรก็ตาม นโยบายที่มีอยู่ยังขาด

การบูรณาการและการมีส่วนร่วมของแรงงานนอกระบบอย่างแท้จริง ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของระบบสวัสดิการ

งานวิจัยในบริบทของแรงงานนอกระบบในประเทศไทยและประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของระบบสวัสดิการที่มีต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเปราะบางทางสังคม (World Bank, 2019) อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงสวัสดิการยังถูกจำกัดด้วยปัจจัยทางโครงสร้าง เช่น ความไม่แน่นอนของสถานะทางกฎหมาย การขาดข้อมูล และการเลือกปฏิบัติจากระบบ (Kritsakul & Boonmee, 2020) นอกจากนี้ บทบาทของภาคประชาสังคมและสหภาพแรงงานยังเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนสิทธิและการเข้าถึงสวัสดิการที่เป็นธรรม (ILO, 2018) แต่ระบบทุนที่มุ่งเน้นกำไรยังคงสร้างอุปสรรคต่อการขยายสวัสดิการไปยังแรงงานนอกระบบอย่างแท้จริง

การวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ต่อระบบสวัสดิการแรงงานในประเทศไทยเผยให้เห็นว่าระบบปัจจุบันมักมีลักษณะแบ่งแยกและไม่เท่าเทียมระหว่างแรงงานในระบบกับแรงงานนอกระบบ (Phan & Somchai, 2019) ความไม่สมดุลนี้สะท้อนถึงโครงสร้างอำนาจที่ครอบงำโดยกลุ่มทุนและนโยบายรัฐที่เลือกปฏิบัติ ส่งผลให้แรงงานนอกระบบต้องแบกรับภาระความเสี่ยงสูงกว่าและขาดโอกาสในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sukpanich, 2022) การเปลี่ยนแปลงระบบสวัสดิการจึงต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมของแรงงานนอกระบบ เพื่อทำลายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรมและสร้างสังคมที่ครอบคลุมทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

3. บริบทของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย

แรงงานนอกระบบในประเทศไทยมีจำนวนมากและเป็นกลุ่มที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ แม้ว่าแรงงานนอกระบบจะเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงานและสวัสดิการอย่างเต็มที่ (ILO, 2018) ลักษณะการทำงานของแรงงานนอกระบบส่วนใหญ่เป็นงานที่ไม่มั่นคง ขาดสัญญาจ้างงาน และไม่ได้รับประโยชน์จากระบบสวัสดิการพื้นฐาน เช่น ประกันสังคมและประกันสุขภาพ (Kritsakul & Boonmee, 2020) นอกจากนี้ แรงงานนอกระบบยังเผชิญกับความเสี่ยงด้านสุขภาพ ความปลอดภัย และความไม่มั่นคงทางรายได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้คุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบต่ำและเปราะบางต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

แรงงานนอกระบบในประเทศไทยมีจำนวนมากและเป็นกลุ่มที่สำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศ โดยตามนิยามขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO, 2018) “แรงงานนอกระบบ” หมายถึงแรงงานที่ประกอบอาชีพโดยไม่ได้อยู่ภายใต้กฎหมายแรงงานหรือระบบประกันสังคมอย่างเป็นทางการ ซึ่งรวมถึงแรงงานที่ประกอบอาชีพอิสระ รับจ้างทั่วไป แรงงานหาบเร่แผงลอย แรงงานทำงานที่บ้าน และแรงงานในภาคเกษตรกรรมรายย่อย (World Bank, 2019) ลักษณะสำคัญของแรงงานกลุ่มนี้คือไม่มีสัญญาจ้างงานถาวร ไม่มีนายจ้างที่แน่นอน และต้องพึ่งพารายได้รายวันหรือรายงานเป็นหลัก (Kritsakul & Boonmee, 2020)

ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มคนขับวินมอเตอร์ไซด์รับจ้าง กลุ่มคนเย็บผ้าที่ทำงานที่บ้าน หรือกลุ่มแม่ค้าตลาดนัดที่ต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดโดยไม่มีหลักประกันทางสังคม ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มแรงงานนอกระบบมีความหลากหลายและกระจายอยู่ในเกือบทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจไทย (เสือคำราม, ทรัพย์สิงห์, แพรวพนิต, & ศรเดช, 2024) ซึ่งแม้จะมีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ระดับฐานราก แต่กลับเป็นกลุ่มที่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐน้อยที่สุด

แม้ว่าแรงงานนอกระบบจะมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ แต่แรงงานนอกระบบยังคงเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การรับบริการสุขภาพ การคุ้มครองแรงงาน และโอกาสในการฝึกอบรมพัฒนาทักษะ (Phan & Somchai, 2019) สถานะทางกฎหมายที่ไม่ชัดเจนและการขาดระบบบันทึกข้อมูลอย่างเป็นทางการทำให้แรงงานนอกระบบถูกมองข้ามในการวางแผนนโยบายและการพัฒนาสวัสดิการ ส่งผลให้ความเปราะบางและความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบยิ่งเพิ่มมากขึ้น (Wongboonsin, 2018) โดยเฉพาะการปรับตัวของแรงงานนอกระบบหลังช่วงการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 (เสือคำราม, ทรัพย์สิงห์, แพรวพนิต, & ศรเดช, 2024)

แม้ว่าภาครัฐไทยได้พยายามดำเนินมาตรการเพื่อแก้ไขปัญหาความเปราะบางของแรงงานนอกระบบในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะผ่านนโยบายขยายการคุ้มครองทางสังคมและการเข้าถึงระบบสวัสดิการพื้นฐาน เช่น การจัดตั้งโครงการ ประกันสังคมมาตรา 40 สำหรับแรงงานอิสระ การดำเนินโครงการ ประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) และการสนับสนุนกองทุน พัฒนาแรงงานนอกระบบ ภายใต้กระทรวงแรงงาน (Wongboonsin, 2018; Kritsakul & Boonmee, 2020) มาตรการเหล่านี้ช่วยให้แรงงานนอกระบบบางส่วน โดยเฉพาะกลุ่มอาชีพอิสระและแรงงานในเมือง สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ด้านสุขภาพและรายได้ในยามวิกฤตได้มากขึ้น

ในด้านผลลัพธ์การดำเนินมาตรการดังกล่าวมีความสำเร็จในระดับหนึ่ง เช่น จำนวนผู้สมัครเข้าร่วมประกันสังคมมาตรา 40 เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือแรงงานนอกระบบในช่วงวิกฤตโควิด-19 (เสือคำราม, ทรัพย์สิงห์, แพรวพนิต, & ศรเดช, 2024) แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหายังคงอยู่ในเรื่อง ความต่อเนื่องและความยั่งยืนของนโยบาย เพราะแรงงานจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลและสิทธิที่ตนพึงมี การดำเนินงานของรัฐยังคงเป็นลักษณะ “โครงการเฉพาะกิจ” มากกว่าระบบถาวร และขาดกลไกติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ (Chantharak & Chaimongkol, 2020) นอกจากนี้การสนับสนุนจากภาคเอกชนและท้องถิ่นยังมีจำกัด ทำให้ผลของนโยบายไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานในชนบทและแรงงานเกษตรกรรม

ดังนั้น แม้มาตรการของรัฐจะช่วยบรรเทาปัญหาแรงงานนอกระบบได้บางส่วน แต่ในภาพรวมยังไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างได้อย่างแท้จริง การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การขาดการมีส่วนร่วมของแรงงาน และข้อจำกัดทางงบประมาณ ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้คุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบไม่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

4. ระบบสวัสดิการแรงงานในประเทศไทย

ระบบสวัสดิการแรงงานในประเทศไทยได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับแรงงานในระบบที่มีสถานะทางกฎหมายชัดเจน โดยมีมาตรการคุ้มครอง เช่น ประกันสังคม การประกันสุขภาพ และกฎหมายคุ้มครองแรงงาน (ILO, 2018) อย่างไรก็ตามแรงงานนอกระบบซึ่งมีจำนวนมากและหลากหลายประเภท กลับไม่ได้รับสิทธิและสวัสดิการในระดับที่เท่าเทียมกับแรงงานในระบบ (Phan & Somchai, 2019) ระบบสวัสดิการที่มีอยู่มีข้อจำกัดในการเข้าถึง เนื่องจากข้อจำกัดทางกฎหมาย การขาดข้อมูลที่ครบถ้วน และความไม่ชัดเจนในนโยบายที่ครอบคลุมกลุ่มนี้อย่างแท้จริง (Jitpiromsri, 2021)

แม้ว่ารัฐไทยจะมีความพยายามในการคุ้มครองแรงงานนอกระบบตามกฎหมาย 3 ประเภท ได้แก่ แรงงานในภาคเกษตรกรรม แรงงานทำงานบ้าน และแรงงานรับงานไปทำที่บ้าน แต่ในทางปฏิบัติ การคุ้มครองยังมีความไม่เพียงพอและไม่ครอบคลุมความเป็นจริงของแรงงานกลุ่มนี้อย่างแท้จริง สำหรับแรงงานในภาคเกษตรกรรม การคุ้มครองส่วนใหญ่ยังอยู่ในรูปแบบของโครงการสนับสนุนด้านอาชีพและการประกันภัยพิบัติ มากกว่าการคุ้มครองในฐานะแรงงาน (โกลสุวรรณจินดา, 2018) แรงงานเกษตรส่วนใหญ่ยังไม่มีสิทธิในประกันสังคมหรือเงินชดเชยจากการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุจากการทำงาน ส่งผลให้ยังคงมีความเสี่ยงสูงด้านสุขภาพและรายได้ โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานเกษตรรับจ้างรายวัน

ในส่วนของแรงงานทำงานบ้าน แม้จะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานทำงานบ้าน พ.ศ. 2554 ที่กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น วันหยุดและค่าจ้างขั้นต่ำ แต่สิทธิเหล่านี้ยังไม่ครอบคลุมเรื่องการลาคลอด ประกันสังคม หรือค่าชดเชยเมื่อถูกเลิกจ้าง ซึ่งเป็นสิทธิที่แรงงานในระบบได้รับ (Wongboonsin, 2018) นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมาย เพราะแรงงานทำงานบ้านจำนวนมากทำงานในพื้นที่ส่วนบุคคล ทำให้การตรวจสอบและคุ้มครองสิทธิทำได้ยาก สำหรับแรงงานรับงานไปทำที่บ้าน แม้ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานรับงานไปทำที่บ้าน พ.ศ. 2553 ซึ่งมุ่งคุ้มครองสัญญาจ้างและความปลอดภัยในการทำงาน แต่การบังคับใช้กฎหมายยังขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากแรงงานกลุ่มนี้มักไม่มีการรวมกลุ่มและทำงานอย่างโดดเดี่ยวทำให้ไม่สามารถต่อรองหรือเข้าถึงระบบสวัสดิการได้อย่างแท้จริง (Chantharak & Chaimongkol, 2020)

โดยสรุปแม้รัฐจะมีการกำหนดมาตรการคุ้มครองแรงงานนอกระบบในเชิงกฎหมาย แต่ในเชิงปฏิบัติยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึง การบังคับใช้ และการขาดกลไกติดตามประเมินผล ส่งผลให้การคุ้มครองแรงงานทั้งสามกลุ่มยังไม่สามารถสร้าง “หลักประกันความมั่นคงทางสังคม” ได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ระบบสวัสดิการแรงงานไทยยังขาดประสิทธิภาพและไม่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบได้อย่างแท้จริง

แม้จะมีความพยายามในการขยายระบบสวัสดิการให้ครอบคลุมแรงงานนอกระบบผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น ประกันสังคมมาตรา 40 และโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่การเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของแรงงานนอกระบบยังคงถูกจำกัดด้วยอุปสรรคหลายประการ (Wongboonsin, 2018) เช่น แรงงานนอกระบบกลุ่มหาบเร่แผงลอยมีปัญหาขาดแคลนและเข้าถึงแหล่งเงินทุน มีรายได้ที่ไม่มั่นคง ปัญหาด้านการจัดการสาธารณสุขที่ยังไม่ครอบคลุมบางเงื่อนไข ด้านวิถีความเป็นอยู่และความปลอดภัยในการประกอบอาชีพที่ยังไม่ปลอดภัยไม่มีกฎหมายคุ้มครองที่ชัดเจน สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการจำหน่ายสินค้าและมีความไม่ปลอดภัย(ไชยพัฒน์เดชากร , สิริวิศรา, & ภักดีจิตต์ (2025) ปัญหาด้านการรับรู้ข้อมูล ความไม่มั่นใจในระบบ และความไม่สอดคล้องของนโยบายทำให้แรงงานนอกระบบจำนวนมากยังคงไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเหมาะสม (Phan & Somchai, 2019) นอกจากนี้ ความไม่เท่าเทียมในระบบสวัสดิการสะท้อนความล้มเหลวในการสร้างโครงสร้างที่ตอบสนองความต้องการของแรงงานทุกกลุ่มอย่างแท้จริง

ความท้าทายอีกประการหนึ่งคือบทบาทของหน่วยงานรัฐและภาคประชาสังคมในการสนับสนุนและผลักดันการพัฒนาสวัสดิการสำหรับแรงงานนอกระบบ (Suksomboon & Chantanid, 2020) แม้จะมีการจัดตั้งองค์กรและเครือข่ายต่างๆ เพื่อช่วยเหลือแรงงานนอกระบบ แต่การทำงานยังขาดการประสานงานอย่างมีประสิทธิภาพและไม่มีความต่อเนื่องในระยะยาว (Kritsakul & Boonmee, 2020) การขาดทรัพยากรและการสนับสนุนจากภาครัฐในระดับที่เหมาะสมส่งผลให้การขยายระบบสวัสดิการยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของแรงงานกลุ่มนี้ได้เต็มที่

5. ผลกระทบของระบบสวัสดิการแรงงานต่อคุณภาพชีวิต

การเข้าถึงระบบสวัสดิการแรงงานมีผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในด้านสุขภาพและความมั่นคงทางสังคม (ILO, 2018) แรงงานที่ได้รับการคุ้มครองจากระบบประกันสังคมและบริการสุขภาพถ้วนหน้า มีโอกาสได้รับการรักษาพยาบาลที่เหมาะสมและลดภาระค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ ซึ่งส่งผลต่อการลดความเครียดและเพิ่มความมั่นคงในชีวิตประจำวัน (Phan & Somchai, 2019) ในทางกลับกัน แรงงานที่ไม่มีสิทธิได้รับสวัสดิการเหล่านี้มักต้องเผชิญกับความเสี่ยงทางสุขภาพและปัญหาทางเศรษฐกิจที่หนักหน่วงกว่า (ชูปวา , & ชูปวา ,2021)

ในด้านเศรษฐกิจ ระบบสวัสดิการแรงงานช่วยเพิ่มความมั่นคงทางรายได้และลดความเสี่ยงจากการขาดรายได้ในกรณีเจ็บป่วยหรือว่างงาน (World Bank, 2019) แรงงานนอกระบบที่ได้รับการสนับสนุนผ่านมาตรการประกันสังคมและสวัสดิการอื่นๆ มีความสามารถในการวางแผนการเงินและรับมือกับความไม่แน่นอนในชีวิตได้ดีกว่า (Kritsakul & Boonmee, 2020) ในทางตรงกันข้าม แรงงานที่ขาดการคุ้มครองเหล่านี้มักประสบปัญหาความยากจนและความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยรวม

ในด้านจิตใจและความพึงพอใจในชีวิต ระบบสวัสดิการแรงงานช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรับประกันและความปลอดภัยที่เกิดจากความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวันของแรงงานนอกระบบ (Phan & Somchai, 2019) การ

ได้รับการสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ประกันสุขภาพและการช่วยเหลือทางสังคม ส่งผลให้แรงงานรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองได้รับการยอมรับและไม่ถูกทอดทิ้ง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความพึงพอใจและคุณภาพชีวิตโดยรวม (ILO, 2018) การเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มแรงงานที่ได้รับสวัสดิการกับกลุ่มที่ไม่ได้รับแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างที่ชัดเจนในแง่ของความมั่นคงและความเป็นอยู่ที่ดี

สรุป

บทความนี้มุ่งศึกษาผลกระทบของระบบสวัสดิการแรงงานที่มีต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย โดยใช้มุมมองเชิงวิพากษ์ในแนวคิดแรงงานสังคมนิยม ซึ่งเน้นความเป็นธรรมและสิทธิของแรงงานนอกระบบ การวิเคราะห์นี้ครอบคลุมบริบทของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย ระบบสวัสดิการแรงงานที่มีอยู่ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อการพัฒนาที่เหมาะสม

แรงงานนอกระบบในประเทศไทยยังคงเผชิญกับความไม่เป็นธรรมและความเปราะบางอย่างมาก เนื่องจากการขาดสถานะทางกฎหมายและการเข้าถึงระบบสวัสดิการที่จำกัด ระบบสวัสดิการที่มุ่งเน้นแรงงานในระบบเท่านั้น ทำให้แรงงานนอกระบบต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงทางสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคมที่สูงกว่า ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตอย่างชัดเจน ทั้งด้านสุขภาพที่ไม่ได้รับการคุ้มครองเพียงพอ ความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ และความเครียดทางจิตใจ ผลการศึกษาพบว่าแรงงานนอกระบบที่สามารถเข้าถึงระบบสวัสดิการ เช่น ประกันสังคมมาตรา 40 หรือโครงการประกันสุขภาพถ้วนหน้า มีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในทุกมิติ โดยเฉพาะในเรื่องของสุขภาพ ความมั่นคงทางรายได้ และความพึงพอใจในชีวิต อย่างไรก็ตาม อุปสรรคทางโครงสร้าง เช่น ข้อจำกัดทางกฎหมาย การขาดข้อมูล และการเลือกปฏิบัติ ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน

บทความเสนอแนะว่าการพัฒนาระบบสวัสดิการแรงงานนอกระบบต้องเน้นการขยายความครอบคลุมและการสร้างกลไกที่เปิดโอกาสให้แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ รวมทั้งการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม นอกจากนี้ การพัฒนาศักยภาพแรงงานนอกระบบผ่านการฝึกอบรมและการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มั่นคงและยั่งยืน โดยสรุป ระบบสวัสดิการแรงงานที่ครอบคลุมและเป็นธรรมจะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ และลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางพัฒนา

เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบในประเทศไทย จำเป็นต้องมีการขยายและปรับปรุงระบบสวัสดิการแรงงานให้ครอบคลุมและตอบสนองความต้องการของแรงงานกลุ่มนี้อย่างแท้จริง การสร้างนโยบายที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างต่อแรงงานนอกระบบ รวมถึงการส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อย่างทั่วถึง จะช่วยลดความเปราะบางและเพิ่มความมั่นคงในชีวิตของแรงงาน นอกจากนี้การเสริมสร้างความ

ร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคมเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ระบบสวัสดิการมีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ควรเน้นการพัฒนาศักยภาพแรงงานนอกระบบผ่านการฝึกอบรมและการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มั่นคงและมีรายได้ที่เหมาะสม การสร้างกลไกที่เปิดโอกาสให้แรงงานนอกระบบมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสวัสดิการ จะช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมและความยั่งยืนของระบบ การพัฒนานโยบายและระบบสวัสดิการที่มีความครอบคลุมและตอบโจทย์ความต้องการของแรงงานนอกระบบ จะเป็นกุญแจสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมไทยอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- ไชยพัฒน์เดชากร จ. ., สิริวิศรา อ. ., & ภัคจิรัตน์ ร. . (2025). การจัดการแรงงานนอกระบบกลุ่มหาบเร่แผงลอย ในจังหวัดชลบุรี . วารสารวิชาการ การจัดการภาครัฐและเอกชน, 7(1), 150–165.
<https://doi.org/10.14456/jappm.2025.11>
- ชูปวา ว., & ชูปวา ช. (2021). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของแรงงานนอกระบบ . วารสาร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 1(2), 30–39. สืบค้น จาก <https://li01.tci-thaijo.org/index.php/STJS/article/view/249000>
- โธสุวรรณจินดา ว. (2018). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองแรงงานนอกระบบ. วารสารนิติศาสตร์และสังคม ท้องถิ่น, 2(1), 125–150. สืบค้น จาก <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/ltsj/article/view/150744>
- เสือคำราม ม., ทรัพย์สิงห์ บ., แพรพพนิต ส., & ศรเดช ป. (2024). ผลกระทบการแพร่ระบาดโรคโควิด-19 ต่อ แรงงานนอกระบบ: การเรียนรู้ที่จะอยู่รอดของกลุ่มวินมอเตอร์ไซด์และกลุ่มคนเย็บผ้าที่บ้าน. วารสารพุทธ จิตวิทยา, 9(3), 550–562. สืบค้น จาก <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jbp/article/view/273009>
- Chantharak, V., & Chaimongkol, N. (2020). Labor welfare policies and informal workers in Thailand. *Journal of Social Development Studies*, 15(3), 45–62.
- International Labour Organization (ILO). (2018). *Thailand labour market update*. ILO Regional Office for Asia and the Pacific.
- Jitpiromsri, S. (2021). Informal workers and social protection: Challenges in Thailand. *Asian Journal of Social Policy*, 12(1), 77–95.
- Kritsakul, C., & Boonmee, P. (2020). Access to social protection for informal workers in Thailand. *Social Policy Review*, 10(2), 113–134.

Phan, V. T., & Somchai, P. (2019). Social inequality and informal workers' welfare in Thailand.

Journal of Labor Studies, 8(4), 59–78.

Sukpanich, T. (2022). Structural inequality and labor welfare in Thailand. *Critical Social Sciences*

Journal, 14(1), 23–39.

Wongboonsin, S. (2018). Challenges of extending social protection to informal workers in Thailand.

Thai Journal of Public Policy, 7(2), 89–106.

World Bank. (2019). *Informal employment and social protection in Thailand*. World Bank

Publications.